

Intervju s prof. dr. Vero Pompe-Kirn, dr. med. ambasadorko RS za znanost

Zvonimir Rudolf

Draga Vera, na začetku ti v svojem imenu in v imenu ostalih članov UO Onkologije iskreno čestitam k temu visokemu priznanju. Poleg prof. Jerebove, ki je enako priznanje dobila leta 1998, si ti druga sodelavka iz Onkološkega inštituta, ki ji je bilo v juniju letos dodeljeno priznanje Ambasadorja RS za znanost, kar seveda je priznanje tudi za Onkološki inštitut. Za začetek pa seveda povsem klasično vprašanje: Kaj tebi, ki si v življenju dobila številna priznanja, pomeni to priznanje Ambasadorja RS za znanost?

Priznanj je bilo res nekaj, niso pa bila številna. Vseh sem bila vesela, a sem se tudi vprašala, če jih res zaslužim; v času »aktivnega« življenja so me potrjevala pri delu in mi dajala vzpodbudo za nadaljnje delo. Priznanje ambasadorke znanosti sem dobila leto dni po upokojitvi. Bila sem ga zelo vesela in vesela vseh tistih, ki so se z menoj veselili. Vzpodbude za nadaljnje delo pa žal ni bilo, saj sem z upokojitvijo predala tudi vsa nova mednarodna sodelovanja Registra. Tista, ki sem jih pričela še jaz, pa so se že skoraj zaključila. Priznam, da jih pogrešam.

Sklepam, da je bila Tvoja odločitev za medicino klasična. Zanimanje za naravoslovje in želja biti koristen.

Res je, naravoslovje me je vedno zanimalo, v prostih spisih nisem znala saditi rožic, ampak sem povedala le dejstva. V gimnaziji sem tudi ugotovila, da želim biti koristna. In pri odločitvi za študij ni bilo dileme. Lik očeta, ki se je posvečal stroki od jutra pozno v noč, je bil verjetno moj podzavestni zgled.

Kdaj si že prišla na Onkološki inštitut, je bila to tvoja prva služba?

Ja, po stažu in strokovnem izpitu sem bila dober mesec in pol brezposelna, saj so spomladi leta 1969 v Ljubljani povsod, kamor sem se prijavila sprejemali samo moške kolege, tudi na ORL kliniko in Higienski inštitut. Na koncu nisem več vedela kaj hočem, saj so romale prošnje skoraj na vse ljubljanske klinike in inštitute MF in v Kranj. Čas sem izkoristila za poroko in uvajanje v samostojno gospodinjstvo. Potem pa sem po naključju srečala

dr.Repovža, ki je takrat služboval na Onkološkem inštitutu. Povedal mi je, da iščejo mlade zdravnike za nadomeščanje med poletnimi počitnicami. Rada sem delala z bolniki, saj so bili to tisti hvaležni moški z raki glave in vratu. Za kakšen nasvet pa sem lahko vprašala tudi svojega očeta. Ko so počitnice minile, sem vprašala prof. Ravniharjevo, če imam kakšne možnosti za stalno zaposlitev. »elela sem namreč ostati v Ljubljani, kjer si je moj mož že našel stalno zaposlitev. Prof. Ravniharjeva mi je ponudila usmeritev v biometrijo, kar ni pomenilo specializacije, ampak magistrski študij ob nadaljnjem delu z bolniki. Tako sem se morala učiti dvoje: onkologijo in javno zdravstvo. Magistrski študij je tekel po programu takratne šole Andrija Štamparja iz Zagreba na Republiškem zavodu za zdravstveno varstvo v Ljubljani. Študij ni bil zahteven, največ kolegov je bilo splošnih zdravnikov. Največ sem se naučila pri pisanju magistrske naloge in to ne od uradnega mentorja, ampak od entuziastične prof.Ravniharjeve. Če se prav spominjam, je prav takrat okrevala po smučarski poškodbi noge, jaz pa sem bila po rojstvu prvega sina Andreja polna energije.

Kako pa si se potem lahko oddaljila od bolnikov?

Težko je bilo v začetku sedeti pri miru in delati v ritmu takratnih uradnic v Registru. Potem pa sem rodila svojega prvega sina, pisala magisterij, se pogovarjala z uporabniki, na strokovnih sestankih Onkološkega inštituta lovila teme, ki bi jih morda s podatki registra lahko podprla. Z Registrom sem preprosto začela živeti in skrbeti, da bi postal čimbolj živa podatkovna baza.

Ni dvoma, da si v Registru raka s sodelavci uspela izpopolniti in razviti številne novosti. Katere novosti ali izboljšave so po tvojem mnenju najpomembnejše?

Težko je danes razumeti, da je bila za mene največja preizkušnja v 70. letih vpeljati sodobno računalniško obdelavo. Ko sem prinesla elaborat raziskovalne naloge kot predlog za doktorat, sem kar težko razumela, da je to

premalo, da ga moram z lastnim delom še nadgraditi, ko se mi je pa zdelo, da sem svojo inovativnost že maksimalno vložila v računalniško obdelavo. Sicer pa sem ponosna na široko uporabo podatkov med kolegi kliniki, na skoraj redna vabila na strokovna srečanja, ki so obravnavala rakave bolezni v Sloveniji.

Če primerjamo pomen Registra raka danes in nekoč, leta 1975, v čem je tista najpomembnejša razlika? In kako bo šel po tvojih predvidevanjih razvoj naprej?

Danes je uporaba podatkov veliko lažja, podatkovne baze so fleksibilne, obstoja niz računalniških programov za statistično obdelavo, mednarodne vezi so trdnjše. Z mednarodnim sodelovanjem se pretakajo ideje in znanje mladih in starejših epidemiologov in statistikov. Epidemiološke raziskave se vežejo tudi na spoznanja bazičnih ved (molekularna epidemiologija). Podatki registrov pa tudi po svetu v vse večji meri služijo kot osnova za na znanju temelječi medicini (»evidence based medicine«), za sledenje uspešnosti organizacije in upoštevanja predpisanih doktrin pri delu z onkološkimi bolniki.

S svojim strokovnim delom si vplivala na ustanavljanje in organizacijo mnogih registrov raka v svetu. Kje v svetu so registri raka urejeni podobno kot pri nas, kje slabše ali morda boljše?

Že pri zagovoru svoje prve raziskovalne naloge, januarja 1974, pri takratnem Skladu Borisa Kidriča sem izjavila, da se registracija prilagaja organizaciji zdravstvene službe države, v kateri register deluje. Obstojajo mednarodna pravila za standardno kodiranje podatkov, opredeljevanje bolezni, stadijev, datuma diagnoze, saj sicer primerjava podatkov ne bi bila možna. Organizacija zbiranja podatkov pa je danes že skoraj povsod zakonsko opredeljena, zakonsko so določena tudi pravila varovanja osebnih podatkov.

Zgledovala sem se vedno po nordijskih registrih: po katerem pa je bilo odvisno od problema in podobnosti organizacije obdelave. Najprej sem obiskala Norveško, nato Finsko in Dansko. Največkrat pa smo se po nasvet obrnili k prijateljem na Finsko. Tam deluje posrečena strokovna ekipa zdravnikov, statistikov in računalničarjev, ki jo finančno podpira tamkajšnja liga za boj proti raku. So torej finančno samostojni!

Mlajši registri nimajo bremena tradicije (to je skladovnice dokumentov, ki so jih v 50. in 60. letih še ročno in mehanografsko obdelovali), nimajo pa tudi osnovnih izkušenj sodelovanja z uporabniki. Spomladi leta 2003 sem sodelovala v komisiji Evropske mreže registrov raka pri ocenjevanju registra raka v Bremnu v Nemčiji. Deželna vlada se je spraševala o smiselnosti njegovega nadaljnega obstoja; vzroki so bili seveda finančne narave, spremenjena finančna situacija v tamkajšnji deželi je terjala racionalizacijo tudi v zdravstvu. Priporočili smo ukrepe racionalizacije poslovanja in boljše povezave z uporabniki, ob tem pa nadaljnji obstoj te službe v deželi. Pri recenziji

letnega poročila novega registra raka v Tuzli pa je bilo potrebno priporočiti marsikatero dopolnitev.

In kdaj si pravzaprav odšla v svet?

Že zelo zgodaj, znanje iz onkološke epidemiologije mi je v Ljubljani lahko nudila samo prof. Ravniharjeva, ki pa je bila zelo zaposlena. Zato me je že zelo zgodaj napotila v svet. Kot štipendistka francoske vlade sem se leta 1972 dva meseca izobraževala v enoti za deskriptivno epidemiologijo pri Mednarodni agenciji za raziskavo raka v Lyonu. Tudi moj tamkajšnji mentor, zdaj že pokojni dr. Muir, ni imel veliko časa, želel pa me je vseeno veliko naučiti. Morala sem izdelati nalogo o korelacijskih študijah v epidemiologiji, pri čemer sem se lahko posvetovala s statistiki, literatura je bila na voljo v bogati knjižnici. Poslal me je tudi v London in Ženevo na ogled registrov raka, takih s tradicijo in takih brez. Tako se je krog znancev v tujini vsebolj širil. Ko sem se vrnila, sem se želela čimprej posvetiti modernizaciji tehnologije obdelave podatkov. Pa ni bilo enostavno. O računalnikih se nisem v času študija prav nič učila. S prvim sodelavcem sva obiskala Norveški register raka, ki je to pot že prehodil. Z dobrim poslušanjem njihovih izkušenj smo se lahko izognili nekaterim zmotnim željam, ostalo pa je še kar nekaj ovir. Danes si težko predstavljam, da je bil problem že dejstvo, da ima en človek lahko več rakov. Pri reševanju sta mi bila v veliko pomoč starejši brat in njegov sošolec inž. Slabe, ki je znal potegniti podobnost med računovodskimi računalniškimi problemi in bolniki v registru raka. Med rojevanjem novega računalniškega sistema se je rodil tudi moj drugi sin. In tako sva se skupaj lotila še doktorata. Ko je imel pet mesecev, me je prof. Ravniharjeva poslala še v Bruselj, kjer se je ustanavljala skupina za geokancerologijo. Posvet je bil v francoščini, ki mi v pogovoru nikoli ni delala težav, in tako sem v razpravi zelo aktivno sodelovala in bila za to svoje početje nagrajena s priznanjem. Marko me je pričakal z mokrimi plenicami, ampak sva kljub temu še danes velika prijatelja. Preživel je tudi moja krajša potovanja v Budimpešto in na Dunaj, ko sem hodila na sestanke Panonske epidemiološke skupine.

Tvoje mednarodno sodelovanje se največkrat veže na Lyon in ZDA. V Lyonu so te spoznali leta 1972, kdaj pa v Nacionalnem inštitutu iz Bethesde?

Leta 1980 je bil naš register povabljen v študijo pojava drugih rakov pri bolnicah z rakom materničnega vratu. Študija je potekala v sodelovanju Nacionalnega inštituta iz Bethesde in Mednarodne agencije za raziskavo raka, vodila sta jo dr. Boice in dr. Day. Prof. Ravniharjeva me je poslala, da zastopam naš register, takrat sem bila že vodja te službe. Na sestanku je bil tudi eden utemeljiteljev onkološke epidemiologije, prof. Mac Mahon, s katerim je prof. Ravniharjeva dolgo let sodelovala pri raziskavah raka dojk. V zvezi s to in še drugimi mednarodnimi študijami pojava drugih rakov po zdravljenju Hodgkinove bolezni, raka mod in jajčnikov smo se v Lyonu več let srečevali, objavljena je bila monografija in kar nekaj

člankov. Leta 1984 je bil Register povabljen, da se s krovno pogodbo priključi tistim registrom raka po svetu, s katerimi je pri svojem nadaljnjem raziskovalnem delu v naslednjih letih želel sodelovati Državni inštitut za raka ZDA iz Bethesde. V ZDA pa sem prvič potovala leta 1985 ob 50. obletnici enega prvih registrov raka v svetu in registra, ki je bil vedno vzor prof. Ravniharjevi. Konec 80. let sem bila dvakrat v Bethesdi v zvezi s študijo zbolevanja za rakom ljudi, ki so bili preiskovani z radiojodom.

V 80. letih sem se začela tudi dokaj redno udeleževati letnih srečanj Mednarodnega združenja registrov raka. Mala skupina epidemiologov se je iz leta v leto večala, še posebej po ustanovitvi Evropske unije. Seveda so bile vse moje udeležbe aktivne, saj sicer ne bi dobila vozne karte in dnevnic. Na začetku sem običajno pokazala tudi nekaj posnetkov Slovenije. Tako so preko mojih nastopov spoznavali Slovenijo tudi Japonci, Avstralci, Indijci, Korejci,..... »Slovenija mora biti lepa dežela, rada bi šla tja«, mi je ob večernem klepetu leta 2001 v Havani rekla kolegica iz ZDA.

Leta 1996 sem bila izvoljena za enega izmed dveh predstavnikov za Evropo. Sledili so redni stiki z registri, ki sem jih zastopala, nadaljnje aktivne udeležbe. Za majhno Slovenijo so tako udeleženci srečanj slišali vsaj enkrat letno, tisti iz Evrope pa večkrat. V 90. letih smo namreč sodelovali pri več evropskih raziskavah (ECLIS - spremljanja otroških levkemij po nesreči v Černobilu, EUROCARE - spremljanje preživetja bolnikov z rakom v Evropi, EUROPREVAL – spremljanje prevalence bolnikov z rakom v Evropi).

Pred leti so te tudi povabili za direktorja Registra v Sydneyu, kar bi brez dvoma bil pomemben izziv zate – na našo srečo se za to nisi odločila, zakaj in čemu?

Decembra 2001 me je presenetila elektronska pošta s tem vabilom. Takrat sem zaradi upokojitve moža že pričela razmišljati o mirnejšem življenju. Ja, Sydney bi bil, velik izziv, avstralski epidemiologi bi bili dobri zavezniki. Ampak tudi takrat, kot že prej ob vabilu za Kuvajt v 80. letih, sem se odločila, da dokončam svoje delo na Onkološkem inštitutu in ostanem pri svoji družini. Medvedke v sebi nisem mogla nikoli utišati.

Leta 2007 bo v Sloveniji sestanek Mednarodne zveze registrov raka. Boš kot častna članica sodelovala na tem pomembnem srečanju in, če kako?

Prof. dr. Žakljeva me je ob pripravi predloga tega sestanka, spomladi 2003 povabila, da sodelujem v znanstvenem odboru. Če bom zdrava, bom z veseljem pomagala kjerkoli. Sama se že zelo veselim tega srečanja, saj bom po dolgem času spet videla prijatelje iz Evrope in drugih delov sveta.

Strokovno si delovala veliko tudi v svetu. Se spominjaš kakšnega smešnega, nenavadnega dogodka, ki ti je še posebno ostal v spominu? Ali pa morda kar tu, pri nas doma?

Bilo je v Trstu, pozimi leta 1993 na simpoziju o raku pri starejših. Italijanski kolega je po angleško opisoval diagnosticiranje raka dojk. Vsi smo vedeli, da jih ni želel poskusiti (taste), ampak potipati. Saj veš, kaj pomeni »tastare« po italijansko.

V Ljubljani pa mi je najbolj ostal v spominu bolnik iz časov prvega leta službovanja na Onkološkem inštitutu. Po operaciji je imel le še pol obraza in so se ga drugi skoraj bali. Rekel mi je: »Saj ste zelo ljubeznivi, gospa doktor, ampak kaj ko niste Bog, da bi mi napravili nov obraz«.

Tvoja zadnja leta službovanja na Onkološkem inštitutu?

To so bila najlepša leta. Novemu računalniškemu sodelavcu, ing. Modicu, je uspelo vzpostaviti relacijsko podatkovno bazo. Mukotrpnega dela s pripravo podatkov je bilo manj in še več smo lahko iz podatkovne baze iztržili. Več je ostalo časa za razmišljanje in spremljanje literature. Preselili smo se v obnovljene prostore stavbe B, imela sem mlade raziskovalke, ki so mi vsaj prva tri leta do zagovora magisterija kar pridno pomagale. Poleg magisterijev je bilo napisanih več člankov, ki so bili objavljeni tudi v mednarodnih revijah z IF in dve posebni publikaciji o preživetju bolnikov z rakom v Sloveniji. Vesela sem bila tudi vabil v tujino, da bi svetovala v Grčiji, Maleziji in Bosni ter ocenila delo registra raka v Bremenu.

Prišel je čas upokojitve, tudi za tebe. Kako preživljaš dneve in česa se še posebno veseliš?

Vsekakor živim bolj umirjeno in več časa porabim za običajne življenske potrebe. Pravkar pa sem v Registru zaključila s tematskim urejanjem strokovne literature, ki se mi je nabirala celih 35 let. Upam, da bo komu koristila; morda bo – končno urejena - tudi mene vzpodbudila k zapisu še kakšnega članka, morda celo za Onkologijo.

Malo več skrbim tud za svoje telo (telovadba, Šmarna gora, Blegoš.....), pomagam soprogu pri pripravi knjige o družbenoekološki problematiki, poslušam zanimive oddaje na radiu, gledam izbrane oddaje na TV, poklepetam s prijateljicami po telefonu, hodim več v gledališče, na koncerte in razstave, zakar prej ni bilo časa. Zanimivo je tudi opazovanje ljudi iz soseske, kjer stanujem. Ljubezniv pozdrav polepša dan osebi, ki jo srečam in meni.

Posebno pa se razveselim, če prileti z elektronsko pošto še kakšen članek v mnenje in dopolnitev ali če me pokličejo

ali mi pišejo mladi kolegi, ki pišejo svoj magisterij ali doktorat.

Dobro kuham le ob torkih zvečer, ko pripravim družinsko večerjo in ob koncu tedna, če povabim brate ali prijatelje. Priznam, da me te vsakodnevne dolžnosti zdaj manj veselijo kot prej, ko sem jih opravljala za razvedrilo po delu v službi. Zdaj za razvedrilo raje odprem zadnji

učbenik onkološke epidemiologije in prebiram tista poglavja, za katere prej ni bilo časa.

Draga Vera, hvala za pogovor in še na mnoga leta!

